

zbirka člankov, ki nas seznanjajo z zgodovino hrvaškega naroda v zadnjih treh desetletjih v političnem, narodnem in kulturnem oziru, je razdeljena v pet delov. Prvi del obseza životopisne črtice, ki jih je D. Politeo večinoma napisal povodom smrti dotičnih odličnjakov hrvaških. Ta prvi del izide v treh zvezkih. Drugi del bo obsegal književne in kritične članke, tretji del sabsorske in volitvene, četrti del članke o vnani politiki, a peti del razne članke, ki strogo ne spadajo v prve štiri dele.

Doslej sta izšla dva zvezka. Prvi zvezek obsega predgovor, v katerem D. Politeo zanimivo opisuje svoje priprave za časnikarski poklic ter vestno zabeleži važnejše dogodke na političnem in kulturnem polju hrvaškega naroda v Dalmaciji in Hrvaški.

Dinko Politeo je v tem predgovoru načrtal svoj življenjepiš, ki kaže moža idealnega, nesebičnega in požrtvovavnega v borbi za narodove svetinje, za boljšo bodočnost in slavo naroda hrvaškega. Obenem pa nas seznanja malone z vsemi hrvaškimi rodoljubi, ki so v zadnjih desetletjih delovali na političnem in književnem polju. Tu imate opisano življenje moža, ki vse žrtvuje za svoje narodno prepričanje. Obrisane pa so tudi hude borbe hrvaškega naroda proti Italijanom na eni, in proti Madjarom na drugi strani. Z nežnim spoštovanjem je pisatelj označil tudi moža, ki so v tej borbi stali ali še stojé na braniku za pravice hrvaškega naroda. Vsa borba, vse gibanje, osobito v Dalmaciji, nas živo spominja onih časov, ko se je med Slovenci pričela vzbujati narodna zavest. Prav s slastjo čitamo to v poljudnem in lahko umljivem jeziku pisano knjigo, katero toplo priporočamo posebno odrvenelim narodnjakom.

Druga knjiga, namreč prvi zvezek I. dela, pa obsega črtice o dr. Franju Račkem, dr. M. Klaiću in Mihovilu Pavlinoviću. Tu je zbranih iz „Obzora“ in „Vienca“ osem člankov o dr. Fr. Račkem, katerega pisatelj po pravici slika in slavi kot slavnega hrvaškega učenjaka in plemenitega rodoljuba. Z istim plamtečim ognjem čistega rodoljubja opisuje pisatelj dr. Klaića kot voditelja dalmatinskih Hrvatov, očeta Dalmacije in znamenitega avstrijskega parlamentarca. S posebnim spoštovanjem in z uprav sinovsko ljubeznijo pa pisatelj opisuje nepozabnega prvaka dalmatinskih Hrvatov, Mihovila Pavlinovića, čegar vse življenje je bilo tesno spojeno z narodnim preporodom. V resnici zaslužijo vsi trije slavni Hrvatje, da jih potomci ohranijo v hvaležnem spominu. In v to pripomorejo navdušeni članki D. Politea, ki je od svoje zorne mladosti pazno zasledoval delovanje teh znamenitih mož.

Dr. Ign. Žitnik.

Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća. Napisao ju Vjekoslav

Klaić, javni redov, profesor obće povjestnice na kr. sveučilištu Franje Josipa I. Svezak drugi, dio drugi. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301—1526). Druga knjiga: Od gubitka Dalmacije do Matije Korvina (1409—1457). Sa 77 ilustracija. Nagradila „Matica Hrvatska“ iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića za god. 1900. 1901. Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb. Ciena 3 for. Strana 293+XVIII. — Ta zvezek obsega zgodovino od leta 1409—1457., in sicer drugo polovico Sigismundovega vladanja, potem vladanje Albrechta Habsburgovca, Vladislava Jagelovića Varnenčika in Ladislava Postuma. Za tako kratko dōbo pa tako obsežna knjiga! Pisatelj je imel pač dosti gradiva na razpolaganje ter ga je po svoji navadi porabil najvestneje ter navedel v pripovedovanju prav pogostoma same vire doslovno, kar je sicer jako zanimivo, ali na ta način se predmet sam preveč razvleče. Temeljito pa je pri tem vse, kar pripobuje pisatelj, posebno v prvem delu (str. 3—42), kjer se razpravlja o kulturnem stanju Hrvaške v XIV. stoletju. Klaić niti najmanj ne dvomi, da je bil Karol Robert kronan v Zagrebu l. 1300. za hrvaškega kralja in da je smatral omenjeni kralj to kronanje za glavno in zakonito, dasi se je dal potem še dvakrat kronati za ogrskega kralja. To je najodločnejši odgovor na Šišićevo trditev (v „Vjestniku kr. hrv.-slav.-dalm. Arkivu“ knjiga III. svez. I. str. 6—15), da je kronanje Karola Roberta za hrvaškega kralja v Zagrebu le takozvani zgodovinski dovtip. Hrvaška je v tem času še čisto samostalna v vseh strokah državnega življenja ter pripoznava ogrskega kralja le kot skupnega vladarja za Ogrsko in Hrvaško; med obema državama je bila torej le personalna unija.

Vrlo je zanimivo, kar piše Klaić o prebivavcih Hrvaške, ki so bili v tem času v ogromni večini hrvaške narodnosti in katoliške vere, od Drave do Kolpe nazvani „Slovinci“, od Kolpe do morja pa „Hrvati“. Med doseljenci se v tem času prikažejo prvokrat Vlaha, ki so bili romanskega rodu, a so počasi sprejeli slovanski jezik; vere so bili večinoma grške, ali bilo je tudi Vlahov katoličanov. Poleg latinščine se rabi tudi slovanščina, in sicer ne samo v cerkvi, ampak tudi v državni upravi, posebno pri spisovanju mestnih in občinskih štatutov, ki so pisani večinoma z glagolico. Celo čez meje hrvaškega kraljestva se je razširila poraba hrvaščine, posebno v Istri in sosedno Kranjsko.

Tem žalostnejša pa je slika hrvaške zgodovine v XV. veku. L. 1420. izgubi Hrvaška Dalmacijo, ali bolje: dalmatinska pomorska mesta razen Dubrovnika, katera so ostala v beneških rokah do kampoformijskega miru l. 1797. Domači velikaši pa so se prepirali ter medsebojno zatirali, ko so zunanji sovražniki napadali Hrvaško. Vse je hle-

pelo po velikih posestvih, večne borbe so besnele v deželi; tudi kralj Sigismund ni nič boljši od drugih. Zato se vržejo vsi sosede na glasovitega bosenskega viteza Hrvojo Vukčiča, da ga pokončajo, a on v veliki sili, pokliče v pomoč Benečane in — Turke. Obdolžili so v zgodovini Dušana Silnega (1331—1355), vladarja srbskega, da je on kriv, da so prišli Turki v Evropo, češ da je s svojimi napadi na Carigrad prisilil grškega cesarja Kantakuzena k zvezi s Turki. Tako se je začela

dežele. Hrvaška in Ogrska sta od tega časa največ trpeli, in zato so se trudili njih vladarji, da ustavijo te navale z različnimi vojaškimi uredbami, iz katerih se je kasneje razvila Vojaška krajina; z veliko Sigismundovo bojno osnovo se je že položil temelj taki krajini.

Za Slovence je ta zvezek Klaičeve hrvaške zgodovine posebno zanimiv zaradi celjskih grofov, ki so ravno v tem času postali najvplivnejši velikaši na Hrvaškem, in sicer po soprogi Sigismun-

Fotogr. Iv. Kotar.

Blagoslovljenje ogelega kamena pri „Škofovih zavodih“ v Št. Vidu nad Ljubljano.

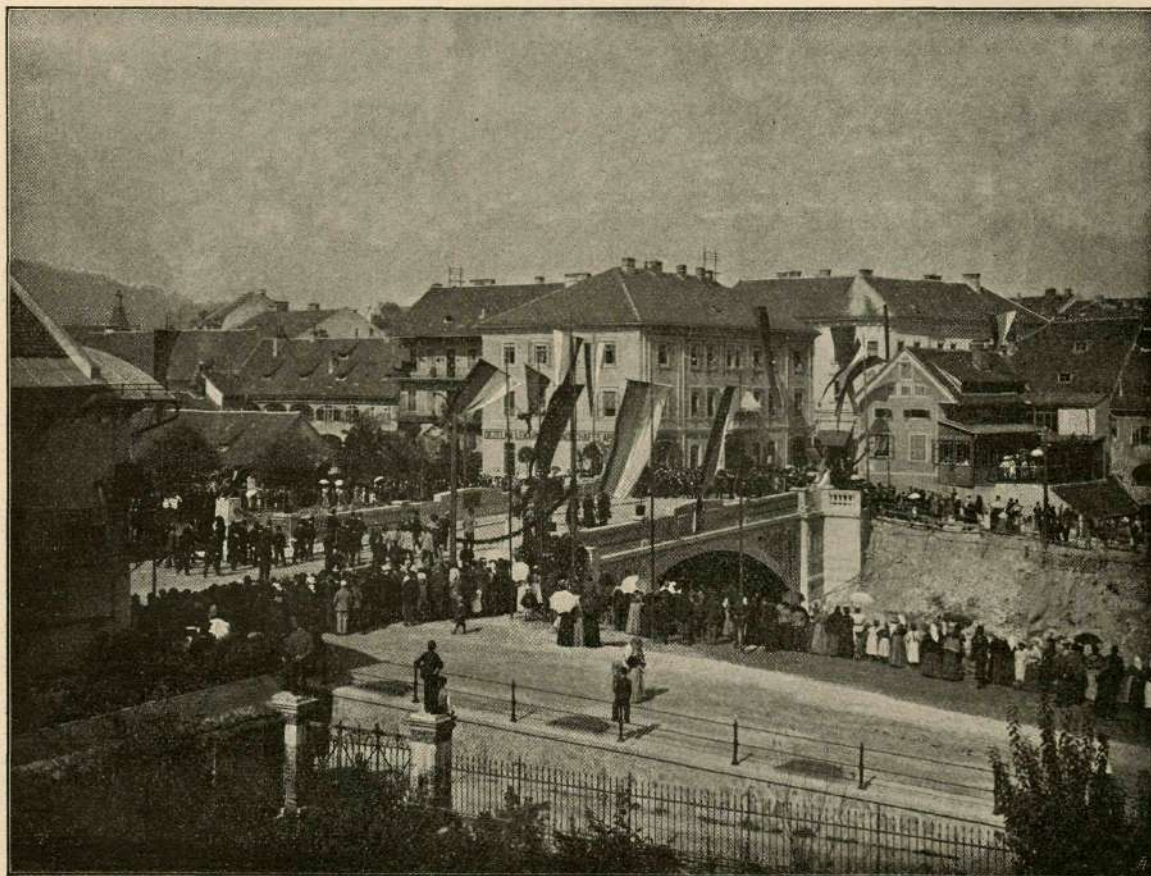
tragična balkanska politika, ki se je kasneje tolikokrat ponavljala. Od l. 1414. so se vmešavali Turki neprenehoma v borbe krščanskih velikašev, in zato jim je bilo lahko, da so po padu Srbije (1389) in Bolgarije (1393) pokončali tudi Bosno (1463) in Hercegovino (1483), kjer je v tem času vladala prava zmešnjava. Turki so prišli l. 1415. že na Hrvaško in Slovensko ter so bili od tega časa le prevečkrat nemili gosti v naših krajih, a ker so imeli tudi boljšo vojsko in boljše strelivo nego kristjani, so si mogli tem lažje osvajati krščanske

dovi Barbari Celjski. Celjski grofje so postali bani hrvaški in prvi državni svetovavci po rodovinskih zvezah s cesarjem Sigismundom, Albrechtom Habsburškim, Ladislavom Postumom, z mogočnimi Frankopani, s srbskim despotom Jurijem Brankovićem, s Hunjadi in celo s sultanom Muratom II. po Brankovićih. Oni so bili prvi velikaši in najbogatejši posestniki na Hrvaškem; zato ni čudno, da so bili tako samopašni in objestni. Pohlep po posesti jih je dovel do razpora z najodličnejšimi ogrskimi velikaši, posebno s Hunjadi, ki so sled-

njič ubili Ulrika Celjskega, zadnjega potomca te slavne rodbine, v Belemgradu (l. 1456.), po dokončani borbi in slavni zmagi nad Turki.

Klaić ni povedal v svoji zgodovini o celjskih grofih nič novega. Zanimivo je le, kako razlaga odnose celjskih grofov nasproti Hrvaški, ker se bistveno razlikuje od nazorov nemških zgodovinarjev, ki seveda Hrvaške nočejo poznati kot samostalne države. Hrvaška je sicer v tem času izgubila ono veljavo, ki jo je imela pred Sigismundovo

v tem delu Hrvaške na kako združenje z Ogrsko; le mogočni Frankopani so bili privrženci Ogrske. Kralji Albrecht Habsburški, Vladislav Jagelovič in Ladislav Postum so bili popolnoma odvisni od velikašev. Prepiri za nasledstvo na Ogrskem in Hrvaškem po rani smrti Albrehta Habsburškega so povzročili grozne zmešnjave. Ta dōba od l. 1440.—1444. je znana v zgodovini Ogrske in Hrvaške pod imenom „dōba zmešnjav“. V teh zmešnjavah so skrbeli velikaši le za svoje koristi,

Fotogr. Iv. Kotar.

Otvoritev „Jubilejnega mostu cesarja Franca Jožefa I.“ v Ljubljani.

vlado. Dalmacija je bila za njo izgubljena, velikaši hrvaški so živeli v večnem medsebojnem boju, na njihova vrata je trkal pa že Turek; tujci so dobivali posebno v Slavoniji (takrat se je tako zvala vsa današnja Hrvaška med Dravo, Savo in Kolpo) ogromna posestva, a ostali velikaši slavonski so stali večinoma v ogrskem taboru ter hodili tudi že na ogrske deželne zборе; l. 1442. nahajamo tam že prve nuncije iz kraljevine Slavonije; iz prave Hrvaške pa ne najdemo tamkaj niti velikašev niti nuncijev, ker se takrat sploh ni mislilo

a za državne najmanje. Vladislav Jagelovič je izgubil pri Varni (l. 1444.) bitko in življenje, ker ni imel zadostne pomoči od svojih velikašev niti od srbskega despota Jurija Brankovića, ki se ni hotel Turkom zameriti, za varištvo nedoraslega kralja Ladislava Postuma pa so se trgali Hunjadi, Celjski, cesar Friderik in Podjebrad. Za Ogrsko je v teh žalostnih časih edina nada in ponos Ivan Hunjad (v hrvaški narodni pesmi Sibirjanin Janko), ki odbija napade turške z Ivanom Kapistranom ter sijajno brani Belgrad; toda na žalost celega

krščanskega sveta umrjeta kmalu po zmagi oba junaka za kugo. Na Hrvaškem je že poprej umrl ban Peter Talovac, sin glasovitega bana in junaka Matka Talovca, hudega protivnika grofov celjskih. V teh groznih medsebojnih borbah ginejo najodličnejše obitelji hrvaške in ogrske, zemljo hrvaško pa trgajo Benečani od Zadra do Kotora, tako da ostane le še majhen košček v hrvaških rokah; na obmejna mesta ob Vrbasu in Uni pa so že udarjali Turki z vso silo. Moč Babonićev-Blagajev in Kurjakovićeve pada, raste pa sila Frankopanov in Zrinjskih. Nelepići in Talovci pa so v tem času popolnoma propali. Hrvaški velikaši niso imeli prave narodne samosvesti, a tudi požrtvornosti za napredek svojega naroda niso poznali. Ravno tako niso znali urediti svoje zemlje ter obnoviti samostalnosti naroda in hrvaške države. Le v enem so bili kasneje složni vsi, namreč v obrambi krščanske vere proti muhamedanstvu. In to je tudi edina velika ideja tega časa, ki je navduševala že takrat ves slovanski jug pa tudi grški, saj se je ravno radi brambe proti Turkom toliko razpravljalo o edinstvu iztočne in zapadne cerkve, ker so se nadejali ravno od edinstva največje pomoči sami grški carji in bosenski kralji. Toda razprave se niso srečno dovršile, in Turek je vzel Carigrad in Bosno.

Vse te dogodke nam je opisal Klaić v tem zvezku svoje hrvaške zgodovine. Nam se zdi, da je pisatelj le malo preobširno zasnoval zgodovino sosednih narodov, tako da se prava hrvaška zgodovina deloma izgubi v tem velikem okviru, v katerem so razvrščeni tako obsežno tako različni dogodki. Seveda so ti dogodki jako zanimivi, dasi se ne tičejo Hrvaške, saj zna Klaić pripovedati tako mikavno, da bravca zanima njegovo berilo vse do konca.

V prilogi je ocenil pisatelj na str. I.—VI. vire in pripomočke za hrvaško zgodovino te dobe, a od VI.—XVIII. strani je priobčil transkripcijo dvanajst zgodovinskih listin.

Knjigarna „Kugli i Deutsch“ je okrasila tudi ta zvezek s krasnimi ilustracijami, med katerimi je tudi dvanajst fotografsko posnetih zgodovinskih listin. Delo priporočamo vsem, ki se bavijo z jugoslovansko zgodovino; v njem bodo našli v pravi luči razsvetljeno marsikaj, kar so tuji zgodovinarji izkvarili, bodisi iz neznanja ali pa iz mržnje proti Slovanstvu.

I. Steklasa.

Ruska književnost.

Červonno-russkie otzvuki. Stihotvorenija D. N. Verguna. Lvov. „Udêlovaja tipografija.“ 1901. — To je pesniška zbirka prav posebnega slovstveno-političnega značaja. Izdal jo je „Literaturnyj kružok“ društva gališko-ruskih dijakov

„Drug“ v Lvovu. Pesnik pa je mladi urednik „Slavjanskega Vêka“, agitator za velikorusko idejo. Kakor je znano, se morajo Malorusi trdo boriti za svoj narodni obstanek. V Galiciji jih stiskajo Poljaki, a v Rusiji hočejo iz njih narediti „Velikoruse“. Med mladim naraščajem jih je mnogo, kateri gore za velikorusko misel. Izdajatelji pravijo v predgovoru k tej pesniški zbirki: „Sklenili smo izdati pesmi D. N. Verguna, da bi dokazali, da Rdeča ali Gališka Rusija ne poraja le „ukrajino-filskih“ ali „rusko-ukrajinskih“ pesnikov, ki pišejo v ševčenkovem jeziku, ampak tudi obče-ruske pesnike, kateri izlivajo svoj govor i v jeziku Puškinovem in Gogoljevem.“ Vergun je rojen Malorus, in njegovi rojaki, ki se potegujejo za samostojni razvoj malorusčine, mu ne morejo odpustiti, da je uskočil k Velikorusom. Zato tudi njegove pesmi v onih literarnih krogih, katerih središče je „Ševčenkovo društvo“, niso bile nikakor prijazno sprejete.

Pesmi same so po večini domoljubne in bojevito narodne, semtertje celo prav politične. Razdeljene so v lepo celoto. Na čelu stojé ode na velike pesnike: na Puškina, Lermontova, Dostojevskega, Dobrjanskega, Gundulića. Potem sledé pesmi, ki opevajo prirodo in čustva, ki jih vzbuja pesniku. Tu so nekatere prav lepe in prirsčne. Čudno, da imenuje pesnik (str. 30.) solnce — dihačnega Boga! Krepek in zdrav naroden duh veje v zbirki sonetov „Trizna po junosti“. Za geslo jim je dal besede Carlylove „Ja goržus¹⁾ svojim otcem — krestjaninom²⁾ — i ni za čto ne promenjal bi jeho ni za kakogo korolja“. V modroslovnih pesmih kaže Vergun preveč pesimizma. To pač ni estetično, ako preklinja svoje lastno rojstvo! Sreče ni nikjer zanj:

Vêrno, jesli ishodil by
ja za sčastjem³⁾ cêlyj svêt,
tolko pravdu⁴⁾ podkrêpil by:
tam, gdê ljudi, sčastja nêt!⁵⁾ . . .

Njegove ljubavne pesmi imajo semtertje čudne misli. Jeli res, kar peva sam o sebi?

Ja rano pal — i duh moj iznemog,
kogda jedva cvêt žizni⁶⁾ razpustilsja,
i často-často ja u ženskih nog
i proklinal i plakal i molilsja (str. 77).

Drugod pa peva o svoji „ljubavi“:

. . . Ljubov! . . . kogda-to eto slovo
zvenêlo svjato mnê i novo
a nynče⁷⁾ ja v ljubov ne vêrju
i kak drugye licemêrju . . . (str. 94).

¹⁾ Ponosen sem. — ²⁾ Kmet. — ³⁾ Sreča. — ⁴⁾ Resnica. — ⁵⁾ Ni. — ⁶⁾ Življenje. — ⁷⁾ Zdaj.